

Vedecký príspevok / Scientific article
Recenzované / Review: 30. 05. 2023
<https://doi.org/10.24040/eas.2023.24.1.135-155>

Geopark Gemer: Geodiverzita a banské dedičstvo v geoturistike

Geopark Gemer: Geodiversity and mining heritage in geotourism

Daniela Hutárová^a, Mária Barančoková^b, Ivana Kozelová^{c*}

^a Ústav krajinnej ekológie SAV, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9157-2714>

^b Ústav krajinnej ekológie SAV; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1943-914X>

^c Ústav krajinnej ekológie SAV, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2122-0323>

Abstract: The integration of geological heritage conservation into a regional sustainable economic and cultural development strategy is a general objective of geoparks. A geopark is an area that contains one or more sites of scientific importance not only from a geological point of view, but also from the point of view of its archaeological, economic or cultural specificity of European significance. The main objective of the paper is to present knowledge review and option for the development and strengthening of the role of geodiversity in tourism through the proposal of inclusion of the Geopark Gemer among the Geoparks of Slovakia.

In the Gemer-Malohont region, there are 69 significant geological sites, which are protected under Act No. 543/2002 Coll., 5th or 4th level of protection, or are declared under the UNESCO Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. There are 1,444 old mine workings and 42 protected deposit areas in the territory. There are also numerous caves, scrapes, scrape fields, sinkholes, karst plots, karst lakes, cave openings, karst vents, etc., a total of 207 of them have been recorded in the area. Based on these findings, we can confirm that the Gemer-Malohont region has the potential for geotourism development. The designation of Geopark Gemer would ensure the promotion and protection of the region's geological and cultural heritage.

Key words: *UNESCO Global Geoparks. European Geoparks Network. Slovak Geoparks. significant geological sites. old mining works.*

JEL Classification: Q26 Recreational Aspects of Natural Resources

* Korešpondujúci autor: Mgr. Ivana Kozelová, PhD.

Ústav krajinnej ekológie SAV, Štefánikova 3, P.O.Box 254, 814 99 Bratislava: Slovenská republika

e-mail: ivana.kozelova@savba.sk

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0).

Úvod

Sektor cestovného ruchu je jedným z najdôležitejších a najrýchlejšie rastúcich hospodárskych odvetví na svete. Je schopný vytvárať hospodársky rast a zamestnanosť, prispievať k hospodárskemu a sociálnemu rozvoju a integrácii, najmä ak ide o vidiecke, horské ale aj marginálne oblasti. Celosvetové ročné tržby v cestovnom ruchu a nadväzujúcich službách dosahujú úroveň 5 mld. €, tvoria tak 10 % svetového HDP, 7 % svetového vývozu, 30 % svetového vývozu služieb a každé desiate pracovné miesto. V Európe tvorí cestovný ruch približne 1,8 milióna podnikov zamestnávajúcich okolo 5,2 % celkovej pracovnej sily, čím vytvára 5 % európskeho HDP a táto miera sa neustále zvyšuje. Berúc do úvahy, že príjmy z cestovného ruchu prechádzajú viacerými štádiami s násobiacim – multiplikačným efektom, vzniká vďaka nemu viac ako 10 % HDP Európskej únie a približne 12 % pracovných miest (MDVRR SR, 2023). Na príjmoch z medzinárodného cestovného ruchu (percento z HDP) sa Slovensko v roku 2020 podieľalo v Európe 1,22 %, čo predstavovalo 1 216 mil. eur. Európsky rebríček vedie Chorvátsko s 9,8 % podielom HDP (5 256 mil. eur). Zo susedných krajín dosiahlo Rakúsko 3,53 % (14 337 mil. eur), Maďarsko 2,69 % (3 942 mil. eur), Česko 1,58 % (3 630 mil. eur) a Poľsko 1,4 % (7 820 mil. eur). V rámci európskych krajín je SR na 23. mieste v rebríčku príjmov z medzinárodného cestovného ruchu (TheGlobalEconomy.com, 2023). V predcovidovom období zamestnával cestovný ruch na Slovensku viac ako 160-tisíc ľudí (6,3% celkovej zamestnanosti) (ŠÚ, SR, 2022).

Vzhľadom na priaznivú ekonomickú situáciu a bohaté prírodné a kultúrne dedičstvo poskytuje Slovensko výborné podmienky pre rozvoj viacerých foriem a druhov cestovného ruchu. Jedným z nich je aj geoturizmus, ktorý je ako druh cestovného ruchu súčasťou prírodného poznávacieho turizmu. Hlavným motívom geoturizmu je návšteva a spoznávanie objektov neživej prírody (Matlovičová et al., 2015).

Cieľom nasledujúceho príspevku je na základe analýzy abiotických podmienok, hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva zhodnotiť potenciál regiónu Gemer-Malohont pre rozvoj geoturizmu. Štúdiom koncepčných strategických materiálov určujúcich kategórie geoparkov, modelu budovania, financovania a prevádzkovania geoparkov a porovnania relevantných legislatívnych podmienok ochrany prírodného bohatstva a kultúrneho dedičstva môžeme poukázať na vzťahy a prepojenia medzi ich jednotlivými prvkami a geológiou. Zistené skutočnosti môžu slúžiť ako podklad pre zápis vymedzeného územia medzi geoparky Slovenska, ktoré majú veľký význam pre posilnenie úlohy geodiverzity v rozvoji cestovného ruchu na Slovensku.

1 Teoretické východiská

Geodiverzita predstavuje základný zdroj geoturizmu. Koncepcia geodiverzity bola prvýkrát predstavená v roku 1993 po dohode o Dohovore o biologickej diverzite na Summitte Zeme v Rio de Janeiro. V roku 2013 vytvorila Medzinárodná únia na ochranu prírody (IUCN) skupinu špecialistov na geodiverzitu, ktorá poskytuje odborné poradenstvo o všetkých aspektoch geodiverzity vo vzťahu k chráneným územiám a ich manažmentu (Gray, 2013). Štúdium geodiverzity ako prírodného rozsahu geologických hornín, minerálov, fosílií, geomorfologických foriem a procesov, ako aj pôdných prvkov je cenným nástrojom riadenia ekosystémov a poskytovania ekosystémových služieb vrátane trvalo udržateľného geoturizmu (Castillo & Gómez, 2016). Zahŕňa ich zoskupenia, vzťahy, vlastnosti a systémy (Gray, 2004). Brillha (2016) za súčasť geodiverzity považuje aj ľudskú činnosť: „Geodiverzita je rozmanitosť pochádzajúca zo samotnej prírody (fyzicko-geografické prostredie) a zo spoločenských procesov, ako je výroba, osídlenie a obeh (človek a jeho činnosti)“. Z teoretického hľadiska definujeme geodiverzitu ako variabilitu abiotickej povahy, vrátane litologickej, tektonickej, geomorfologickej, pôdnej, hydrologickej, topografických prvkov a fyzikálnych procesov na zemskom povrchu a v moriach a oceánoch, spolu so systémami, ktoré vznikajú prírodnými, endogénnymi a exogénnymi a ľudskými procesmi, ktoré pokrývajú rozmanitosť parciálnych prvkov a miest (Serrano & Ruiz-Flaño, 2007). V súčasnosti sa geodiverzita označuje za prirodzený rozsah (rozmanitosť) geologických (horniny, minerály, skameneliny), geomorfologických (tvary reliéfu, topografia, fyzikálne procesy), pôdných a hydrologických prvkov vrátane ich zoskupení, štruktúr, systémov a prínosu pre krajinu (Gray et al., 2013). Všetky tieto prvky by mali byť zahrnuté do „geoochrany“, pretože majú osobitnú identitu, ktorá je odlišná od samotného biotopu (Brilha et al., 2018). Gray (2008) chápe geodiverzitu ako stratégiu na začlenenie prírodnej rozmanitosti do plánovania, vzdelávania a ochrany (napr. geotopy, geozity, geomorfozity, geoparky, chránené krajiny). Komerčné využívanie týchto lokalít nie je ochranou prírody, ale potrebuje ochranu, aby sa stalo udržateľným, preto by sa mala geodiverzita a geologické dedičstvo začleniť do stratégií Európskej únie (Erikstad, 2013).

Geoturizmus ako druh cestovného ruchu vznikol vo Veľkej Británii koncom 80. rokov 20. storočia. Prvýkrát definoval geoturizmus Thomas A. Hose (1996) ako: „Poskytovanie interpretačných a servisných služieb tak, aby sa turisti mohli naučiť a porozumieť geológii a geomorfológii lokality (vrátane prínosu lokality k rozvoju geovied) nad rámec jednoduchého estetického zhodnotenia navštíveného miesta“. Vo svojich začiatkoch bol význam geoturizmu dávaný do súvisu s propagáciou a zachovaním geolokalít, predovšetkým v opustených baniach

a lomoch zabezpečením vstupu do týchto priestorov prostredníctvom rozvoja trvalo udržateľnej formy turizmu. V súčasnosti sa stáva medzinárodnou oblasťou výskumu a praxe, ktorá "podporuje alebo zlepšuje osobitý geografický charakter miesta, jeho životné prostredie, dedičstvo, estetiku, kultúru a blaho jeho obyvateľov" (Hose, 1996; Pralong, 2006; Farsani et al., 2011; Dowlong, 2013). Geoturizmus formuje vedecké poznatky širšej verejnosti o geologických a geografických vlastnostiach územia, geografických a ekologických prístupoch k využívaniu krajiny. Takýto pohľad na geodiverzitu a geoturizmus zahŕňa aj moderné formy organizácie priemyselnej a poľnohospodárskej výroby, infraštruktúry odpadového hospodárstva, revitalizácie starých priemyselných zón, degradovanej krajiny atď. (Bortnyk et al., 2021). Podľa Dowlinga a Newsoma (2023) geoturizmus umožňuje turistom spoznať miestnu geológiu, ale aj lepšie pochopiť, že geológia je úzko spojená so všetkými ostatnými hodnotami územia, ako je biodiverzita, archeologické a kultúrne hodnoty či gastronómia.

Do centra pozornosti účastníkov geoturizmu sa dostávajú lokality predstavujúce resp. prezentujúce geologické bohatstvo Zeme – tzv. geolokality (geotopy), napr. horské masívy, púšte, morské pobrežia, kaňony, riečne doliny a prielomy, vulkány, vodopády, jaskyne, odkryvy a pod. Vo všeobecnosti geologické dedičstvo tvoria všetky tie miesta alebo body geologického záujmu, definované ako geolokality alebo geoparky, ktoré vynikajú vďaka svojej vedeckej a/alebo vzdelávacej hodnote (Carrión et al., 2018). Súčasťou geoturizmu je aj montánný (banícky) turizmus, ktorý sa rozvíja v miestach lokalizovaných technických pamiatok spätých s ťažbou alebo spracovaním geologických surovín (napr. staré a opustené štôlne, objekty a stavby spojené s ťažbou a spracovaním nerastných surovín, banské mestá a pod.). Tieto oblasti, ktoré sa významnou mierou podpísali na rozvoji ľudskej spoločnosti a ovplyvnili aktivity človeka v krajine v súčasnosti predstavujú geologické dedičstvo každej krajiny. Na prezentáciu takéhoto dedičstva slúžia geologicky a banícky zamerané náučné lokality, náučné chodníky, múzea a expozície v prírode, historické cesty, sprístupnené opustené banské diela a iné technické diela súvisiace s baníctvom (Matlovičová et al., 2015; Bizubová, 2011; Hroncek & Liga, 2014; Nerřelová & Ruřek, 2017).

Integrácia ochrany geologického dedičstva do stratégie regionálneho udržateľného hospodárskeho a kultúrneho rozvoja je všeobecným cieľom geoparkov, ktoré tvoria ucelené územie s viacerými chránenými geotopmi (Eder, 2008; Telbisz et al., 2020). Medzi prvé iniciatívy smerujúce k vytvoreniu určitej medzinárodnej siete geoparkov patrilo prijatie Medzinárodnej deklarácie práv pamätihodností Zeme prijatej v r. 1991 v Digne (Francúzsko). K zabezpečeniu lepšieho zastúpenia fosílnych a geologických lokalít, ktoré neboli dostatočne zastúpené na Zozname svetového dedičstva UNESCO, prispelo stretnutie o geologických a

fosílnych lokalitách počas Medzinárodného geologického kongresu, ktorý sa konal v auguste 1996 v Pekingu v Číne. Ochrana litosféry v podobe programu zakladania geoparkov ako cenných prírodných objektov, dopĺňujúcich existujúci zoznam svetového prírodného a kultúrneho dedičstva UNESCO, bola navrhnutá aj počas konferencie UNESCO v Paríži v roku 1997. Vo všeobecnosti táto globálna stratégia prispieva k nominácii nových typov kultúrnych a prírodných hodnôt na zaradenie do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO ako sú napríklad fosílna a geologické lokality ale aj objekty priemyselného dedičstva, tradičné sídla, lineárne kultúrne lokality, kultúrne krajiny atď. (UNESCO, 1997). Európska sieť geoparkov (EGN), ktorá bola vytvorená v júni 2000, pôvodne pozostávala zo štyroch členov (Francúzsko, Veľká Británia, Nemecko, Španielsko) a tvorili ju geoparky:

- Geologická rezervácia v Hornom Provensálsku (Reserve Geologique de Haute-Provence) vo Francúzsku.
- Múzeum vývoja prírody Skamenený les na ostrove Lesbos (Natural History Museum of Lesvos Petrified Forest) v Grécku.
- Geopark Gerolstein/Vulkaneifel (Vulkaneifel Euroepan Geopark) v Nemecku.
- Kultúrny park Maestrazgo (Maestrazgo Cultural Park) v Španielsku.

V roku 2001 podpísali zástupcovia Európskej siete geoparkov (EGN) dohodu o spolupráci s Divíziou vied o Zemi UNESCO, ktorá v roku 2004 vyústila do samotného vzniku Globálnej siete geoparkov (GGN). Na základe tejto dohody platí, že územie zaradené do Európskej siete geoparkov sa stáva členom Globálnej siete geoparkov. Globálne geoparky UNESCO ako nová kategória programov UNESCO vznikla 17. novembra 2015. Od roku 2007 je pod záštitou UNESCO aktívna aj Ázijsko-pacifická sieť geoparkov (Asia-Pacific Geoparks Network – APGN). Ďalšie regionálne siete geoparkov v Amerike a v Afrike sú v súčasnosti v procese hodnotenia pre možnosť bližšej spolupráce s organizáciou UNESCO. Vo svete sú zriadené aj ďalšie geoparky, ktoré buď nespĺňajú kritéria pre zaradenie do GGN, sú v procese hodnotenia pre zaradenie do tejto siete alebo do tejto siete doposiaľ neposlali prihlášku. Globálne geoparky UNESCO predstavujú jednotné geografické oblasti, v ktorých sa lokality a krajiny medzinárodného geologického významu spravujú na základe holistickej koncepcie ochrany, vzdelávania a trvalo udržateľného rozvoja. Ich prístup zdola nahor, ktorý spája ochranu s udržateľným rozvojom a zároveň zapája miestne komunity, je kľúčový. K februáru 2023 má GGN 177 členov zo 48 krajín a 5 kontinentov (Európa – 94, Ázia – 66, Afrika – 2, Severná Amerika – 8, Južná Amerika – 7). Titul globálny geopark UNESCO získal v roku 2015 aj cezhraničný slovensko-maďarský projekt Novohrad-Nógrád geopark, ktorý v roku 2018 aj

úspešne obhájl. V roku 2010 bol prijatý za 37. člena EGN a v roku 2016 získal titul Geopark Slovenskej republiky (UNESCO, 2023; SAŽP, 2022).

2 Materiál a metódy skúmania

Ako záujmové územie sme vybrali región Gemer – Malohont, v ktorom sme zmapovali prítomnosť archeologických, geomorfologicko-montanistických, geologických, historických, kultúrno-historických, náboženských, oddychových, či vinárskych lokalít a sídel. Jednotlivé sídla sa zároveň vyznačujú potenciálom pre rozvoj agroturizmu, nachádzajú sa v nich chránené územia a územia s tradičnou poľnohospodárskou krajinou. Na základe výsledkov z mapovania sme v severo-západnej časti regiónu Gemer-Malohont vyčlenili katastrálne územia obcí, v ktorých sú prítomné uvedené lokality. Navrhli sme ich pripojenie k územiám s perspektívou ich začlenenia medzi geoparky: Geopark Spiš – Gemer, Medzev – Jasov a Silická planina (MŽP SR, 2015).

Pri realizácii návrhu geoparku Gemer sme postupovali podľa nasledujúcich krokov:

1. hodnotenie geodiverzity územia (vychádzali sme z geologického dedičstva a geologickej histórie krajiny – významné geologické lokality, staré banské diela krasové javy, atď., ktoré sú uvedené v mapových podkladoch: (Liščák, 2012); Tematické mapy a Hydrogeologické mapy [online] (ŠGÚDŠ, 2014); (Kočícký, Ivanič, 2014),
2. hodnotenie legislatívnej ochrany geotopov (zákony a vyhlášky týkajúce sa ochrany prírody a krajiny, zameraných najmä na ochranu prvkov neživej prírody) (NR SR, 2002a, 2007),
3. hodnotenie hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva v území (banícka história, pamiatkové zóny, technické pamiatky, ľudové pamiatky, atď., vychádzali sme databáz pamiatkového úradu a z mapových podkladov (UNESCO, 2013; Pamiatkový úrad SR, 2020; NR SR, 2002b)),
4. návrh na rozšírenie území s perspektívou ich začlenenia medzi geoparky (Geopark Spiš – Gemer, Medzev – Jasov a Silická planina) o severo-západnú časť regiónu Gemer-Malohont, ich spojenie a vytvorenie jedného súvislého územia pod názvom Geopark Gemer.

3 Výsledky a diskusia

Slovensko má napriek svojej malej rozlohe značnú výhodu pri budovaní geoparkov. Podmieňuje to jeho variabilita geologickej stavby s množstvom geotopov, s ktorými sú v mnohých prípadoch späté objekty montanistickej hodnoty, ako aj archeologické a kultúrne pamiatky európskeho významu. Región Gemer-Malohont patrí medzi najvýznamnejších

predstavitel'ov území, v ktorých sa prírodné bohatstvo spája s jedinečným kultúrnym dedičstvom.

3.1 Sieť Geoparkov Slovenskej republiky

Prvé myšlienky budovania geoparkov na Slovensku začali vznikať v oblasti Banskej Štiavnice, neskôr Banskej Bystrice a Fil'akova v rokoch 1998 – 2000. Proces navrhovania, budovania, schvaľovania a financovania geoparkov na Slovensku, rovnako ako účasť právnických a fyzických subjektov, ktoré do tohto procesu vstupujú, je dostatočne spracovaný v niekoľkých základných koncepcných dokumentoch ako sú „Návrh koncepcie geoparkov SR“, schválený uznesením Vlády SR č. 740 z 15. októbra 2008 a „Aktualizácia koncepcie geoparkov SR“ (MŽP SR, 2008, 2015) (Obrázok 1) schválená uznesením Vlády SR č. 46027/2014 z 5. januára 2015. V rámci prípravnej fázy pre budovanie geoparkov zverejnil a vydal Štátny geologický ústav Dionýza Štúra (ŠGÚDŠ) v roku 2014 edíciu geologicko-náučných máp, ktoré zahŕňajú Významné geologické lokality, Geologické náučné mapy, Geoparky, Expozíciu nerastných surovín a GeoHazardy (ŠGÚDŠ, 2014). Takéto mapové aplikácie sú najvhodnejším primárnym zdrojom pre určenie a identifikáciu geotopov vhodných na zaradenie do siete atraktivít pri návrhu konkrétneho geoparku.

V uvedených koncepcných materiáloch sú na základe údajov a dát ŠGÚDŠ geoparky rozdelené na 3 základné kategórie:

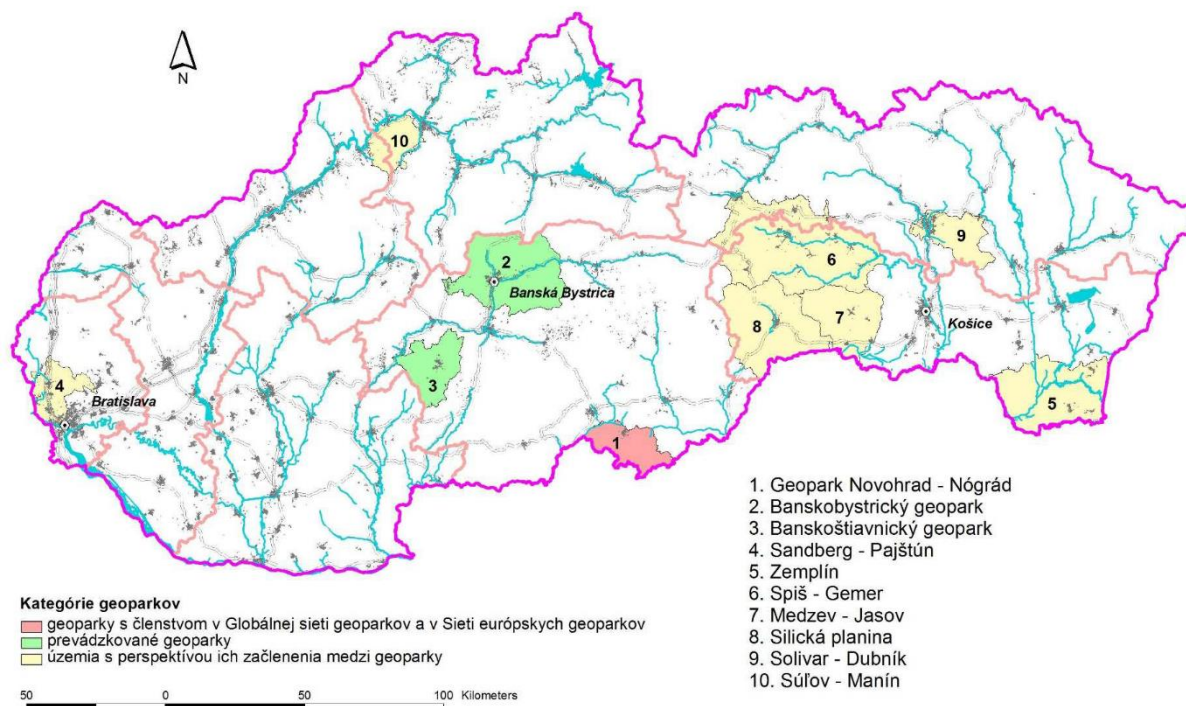
1. geoparky s členstvom v GGN a v EGN:

Patrí sem jediný slovenský geopark – Novohradský geopark (Novohrad-Nógrád geopark) (Obrázok 1, 2). Na území s rozlohou 1 578 km² zahŕňa na slovenskej strane (južné časti okresov Rimavská Sobota, Lučenec) územie 28 obcí (336 km²) s 53 lokalitami a 64 obcí (1 251 km²) so 167 lokalitami na maďarskej strane (severná časť Novohradskej župy).

2. prevádzkované geoparky:

Banskobystrický geopark sa rozprestiera na ploche 886 km² (jadrové územie tvorí 206,32 km²), zahŕňa územie Banskej Bystrice a 42 obcí. Nachádza sa tu 292 lokalít (Obrázok 1, 2).

Banskoštiavnický geopark situovaný na území mesta Banská Štiavnica a 17 obcí má rozlohu 374 km² (jadrové územie tvorí 206,32 km², ochranné územie 601,28 km²). Je tu situovaných 156 lokalít (Obrázok 1, 2).

Obrázok 1 Geoparky s členstvom v GGN, EGN, prevádzkované geoparky a územia s perspektívou ich začlenenia medzi geoparky, stav z roku 2015

Zdroj: MŽP: Aktualizácia koncepcie geoparkov SR (2015)

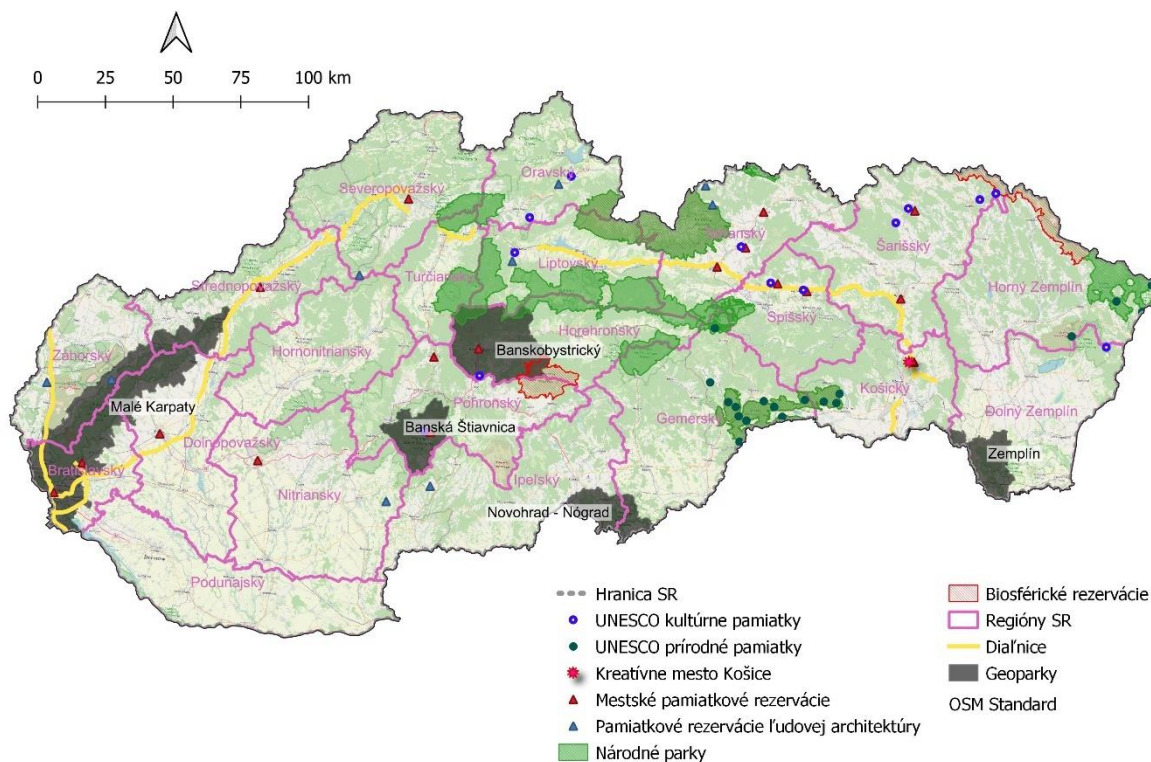
Geopark Malé Karpaty, pôvodne územie s perspektívou začlenenia medzi geoparky Sandberg – Pajštún s rozlohou 40 km², sa v súčasnosti rozprestiera na ploche s rozlohou 1 199 km² zahŕňajúc 54 miest a obcí a 102 lokalít (Obrázok 2).

Zemplínsky Geopark zastrešuje 14 obcí, na ploche 332 km² sa nachádza 80 lokalít (Obrázok 2).

3. územia s perspektívou ich začlenenia medzi geoparky:

Do mája 2023 medzi územia s perspektívou ich začlenenia medzi geoparky SR patrili: **Spiš** – Gemer, Medzev – Jasov, Silická planina, Solivar – Dubník, Súľov – Manín (Obrázok 1).

O vybudovanie Geoparku Neandertal Gánovce sa snaží Občianske združenie Neandertal.

Obrázok 2 Geoparky Slovenska, stav v roku 2023

„Akčný plán pre implementáciu opatrení na zabezpečenie realizácie aktualizovanej Koncepcie geoparkov SR“ (MŽP SR, 2016) schválený v januári 2016 definuje opatrenia na zabezpečenie realizácie koncepcie a špecifikáciu aktivít v rámci nich. Podľa uvedených dokumentov musí geopark obsahovať geologické dedičstvo, ale mal by pokrývať aj ekológiu, archeológiu, kultúru a históriu. Trvalá udržateľnosť v rámci geoparkov zahŕňa okrem geoturizmu aj ďalšie pod kategórie trvalo udržateľného rozvoja turizmu ako napr. vidiecky turizmus, ekoturizmus, kultúrny turizmus, pamiatkový turizmus, atď. Mal by ponúknuť technické či ľudové pamiatky, ako aj prvky nehmotného kultúrneho dedičstva (ústne tradície, jazyk, interpretačné umenie, zvyky, obyčaje a remeselníctvo) a lokality ekologického, archeologického, montanistického, kultúrno-historického, či etnografického významu. Tieto prvky musia byť riadené subjektom, ktorý je schopný presadzovať politiku ochrany, propagácie a trvalo udržateľného rozvoja geoparku, účinne spolupracovať so štátnou správou, miestnou (obecnou) a regionálnou samosprávou, občanmi a podnikateľskou sférou, ako aj so zahraničnými partnermi. Geopark ako územie, ktoré prezentuje geologické dedičstvo Slovenska, má mať spracovanú stratégiu rozvoja a implementácie svojho programu. Má byť vymedzený jednoznačne stanovenými hranicami. Minimálny alebo maximálny počet geologicky významných lokalít nie je ohrozený. Podmienkou je, aby boli výnimočné z hľadiska geologického výskumu, estetickej a vzdelávacej hodnoty, aby boli systematicky

udržiavané a vzájomne prepojené. Jedna lokalita môže byť kombináciou viacerých kategórií. Najvýznamnejšie lokality geoparku môžu spadať pod ochranu na miestnej, regionálnej alebo národnej úrovni. Geopark má napomáhať k zvýšeniu zamestnanosti a k novým ekonomickým aktivitám regiónu, pričom práve iniciatíva miestnych stakeholderov je rozhodujúca (MŽP SR, 2015, 2016).

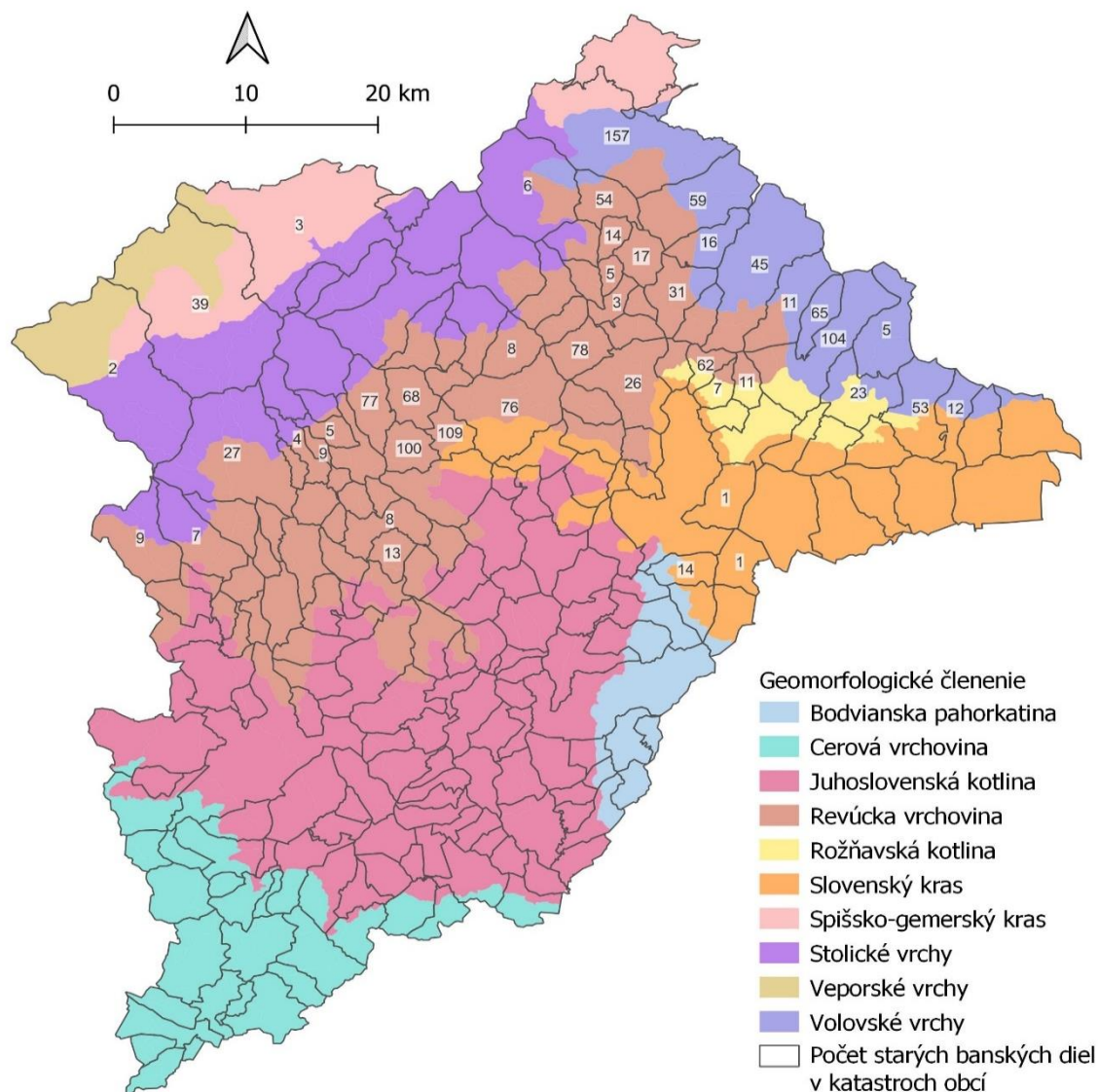
3.2 Geodiverzita územia

Z geomorfologického hľadiska je územie regiónu Gemer-Malohont tvorené 10 oblasťami patriacimi k subprovincii Vnútrotných západných Karpát (Obrázok 3). Medzi najrozľahlejšie patria Juhoslovenská kotlina (83 124 ha), Revúcka vrchovina (73 191 ha) a Stolické vrchy (42 010 ha). Nachádza sa tu Národný park Slovenský kras (NP) a Biosférická rezervácia Slovenský kras, predstavujúce najrozsiahlejšie krasové územie planinového typu s strednej Európe. Jeho súčasťou je vyše 1350 známych jaskýň a priepastí, 10 národných prírodných rezervácií a 16 národných prírodných pamiatok. NP Muránska planina ukrýva vyše 500 jaskýň a priepastí, viac ako 50 ponorov a vyvieraciek a množstvo povrchových krasových javov. Na Slovensku zahŕňa územná ochrana prvkov neživej prírody v zmysle zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny (NR SR, 2002a) tak ochranu veľkých územných celkov (národné parky, chránené krajinné oblasti), ako aj ochranu prírodných zaujímavostí, ktoré sú chránené formou vyhlasovania maloplošných chránených území ako chránené areály (územia spravidla o výmere do 1 000 ha s výskytom chránených druhov, ale aj s výskytom chránených nerastov a skamenelín), prírodné rezervácie (územia o výmere do 1 000 ha, ktoré predstavujú pôvodné ekosystémy) a prírodné pamiatky (bodové, líniové a iné maloplošné ekosystémy s výmerou do 50 ha, ktoré majú vedecký, ekologický, estetický alebo krajínotvorný význam). V oblasti neživej prírody sa takto chráni celý rad vulkanických a bradlových telies, skalných stien, kaňonov a prelomových dolín, škrapových polí, zosuvných jazier, mŕtvych ramien alebo nížinných slanísk, ale aj odkryvy, skalné útvary, kamenné moria, prelomové doliny, presypy, časti vodných tokov, pramene, ponory, jazerá, jaskyne, priepasti a vodopády. Jaskyne a priepasti Slovenského krasu (Domica, Gombasecká jaskyňa, Jasovská jaskyňa, Dobšinská ľadová jaskyňa a Ochtinská aragonitová jaskyňa) patria medzi prírodné pamiatky zapísané na Zoznam svetového dedičstva UNESCO (2013). Nachádza sa tu aj množstvo ďalších jaskýň (Silická ľadnica, Krásnohorská jaskyňa, Hrušovská jaskyňa, Jaskyňa Snežná diera, Malá Ľadnica, atď.), vyskytujú sa tu početné škrapy, škrapové polia, závrtvy, priepasti, krasové jazierka, jaskynné otvory, krasové vyvieracky atď. Celkovo ich bolo v území zaznamenaných 207, najviac ich je v katastrálnom území Muráň (86) a Tisovec (47). V sledovanom území sa

nachádza 69 geologických zaujímavostí – významných geologických lokalít (VGL) (Liščák, 2012), ktoré sú chránené v zmysle zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny 5. alebo 4. stupňom ochrany alebo sú vyhlásené podľa Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. Zákon č. 543/2002 Z. z. vymedzuje starostlivosť štátu, právnických osôb a fyzických osôb aj o nerasty, skameneliny, geologické a geomorfologické útvary, ako aj starostlivosť o charakteristický vzhľad a využívanie krajiny. Druhovú ochranu v oblasti neživej prírody predstavuje ochrana nerastov a skamenelín. Zoznam chránených nerastov a chránených skamenelín a podrobnosti o ich ochrane a zbere upravuje § 10 Vyhlášky č. 170/2021 Z. z. (MŽP SR, 2021), ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny (NR SR, 2002a). Taktiež ustanovuje [ochranu, odber, spoločenské ohodnocovanie a spoločenskú hodnotu chránených nerastov a chránených skamenelín](#). Na evidenciu identifikovaných chránených nerastov a chránených skamenelín [slúži](#) Národná databáza chránených nerastov a chránených skamenelín. Väčšina stratigrafických a paleontologických lokalít nie je zákonom chránená, ale z vedeckého a študijného hľadiska sú to mimoriadne cenné geologické objekty, ktoré by mali ostať zachované pre budúce generácie ako geologické dedičstvo. Významné geologické lokality záujmového územia obsahujú rôzne témy ochrany, napr. všeobecná geológia (odkryvy, lomy, horniny, atď.) – 24 VGL, vulkanity – 5 VGL, mineralógia – 14 VGL, paleontológia – 2 VGL, geomorfológia – 12 VGL, hydrogeológia – 7 VGL, baníctvo – 4 VGL a tektonika – 1 VGL.

Územie Slovenska bolo v minulosti spojené s aktívnou ťažbou rúd. Medzi najvýznamnejšie územia ťažby a spracovania zlata, striebra, medi a železnej rudy patrí aj región Gemera-Malohontu. V území je zaznamenaných 1 444 starých banských diel [41]. Najviac ich je v Dobšinej (157), Nandraži (109), Rožňave (104), Rákoši (100), atď. (Obrázok 3). Nachádza sa tu aj 42 chránených ložiskových území. Sú to územia, na ktorých by stavby a zariadenia, ktoré nesúvisia s dobývaním výhradného ložiska, mohli znemožniť alebo sťažiť dobývanie výhradného ložiska. Ochranu geologických diel a geologických objektov, určenie zabezpečenia, údržby a likvidáciu geologických diel a geologických objektov, prevod ich správy alebo vlastníctva ustanovuje Zákon č. 569/2007 o geologických prácach (ŠGÚDŠ, 2014).

Avšak, treba pripomenúť, že v žiadnom legislatívnom dokumente nie je zakotvená definícia geodiverzity, jej ochrana, oceňovanie, obnovovanie alebo rozumné využívanie. Ako prírodný zdroj podporujúci biodiverzitu sú chránené len jej vymedzené formy a procesy.

Obrázok 3 Geomorfologické členenie územia a počet starých banských diel v katastrálnych územiach obcí regiónu Gemer-Malohont
 Zdroj: Kočický, D. - Ivanič, B. [31] – upravené

3.3 Hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo

Jedinečnosť regiónu Gemer-Malohont umocňuje jeho banícka história spojená s ťažbou železných, neželezných a vzácnych kovov počas 14. - 19. storočia. Procesy ťažby, dopravy a priemyselnej výroby v drevárskych, taviacich a kováčskych peciach zanechali v krajine nezmazateľnú stopu. Takáto krajina v okolí historických banských centier spája prírodu a priemysel a vytvára tradičnú banícku krajinu. Ako pamiatková zóna krajinného typu je vyhlásená oblasť Sirk – Železník (Banský areál pri obci Sirk pod vrchom Železník). V obci Sirk - časť Červeňany (okres Revúca) stojí dodnes historická vysoká pec, jedna z najzachovalejších technických pamiatok svojho druhu na Slovensku. Ďalšie dve pece sú v

okrese Rožňava - pri obci Vlachovo (Karlova huta) chránené ako kultúrna pamiatka a vysoká pec Etelka v obci Nižná Slaná je technickou pamiatkou. Zlievareň v obci Rákoš a ozubnicová železnica v Tisovci sú chránené ako národné technické pamiatky (Pamiatkový úrad SR, 2020).

Banské dedičstvo a industriálne areály spadajú pod kategóriu technické pamiatky, ktoré reprezentujú diela vytvorené v užitočnej sfére záujmov ľudstva, pri ktorých technická vybavenosť je rozhodujúcim faktorom funkčného využitia. Pojem "banské dedičstvo" však zahŕňa aj prírodné, historické, architektonické, technologické, technické, umelecké, dokumentačné, geomorfologické a iné aspekty. Ďalším relevantným pojmom je "banské dedičstvo súvisiace s kultúrnym dedičstvom", ktoré navyše zahŕňa archeologické, industriálne a ďalšie atribúty ale aj územia, ktoré boli dlhodobo závislé od baníctva (Rybár et al., 2012).

Medzi významné pamätihodnosti a technické pamiatky neevidované v evidencii pamiatkového úradu SR patria Štôlna Štefan pri Rovnom, Prieskumná štôlna a lom nad Rovným, Ploské – Hámor, Magnezitka v Jelšave, Slavošovský a Koprášsky tunel (Pamiatkový úrad SR, 2020).

Rozvoj ťažby a spracovania nerastov podnietil aj rast miest a rozvoj kultúry. V mestách a obciach regiónu sa zachovalo množstvo sakrálnych (kostoly, kaplnky, fary, zvonice) a profánnych (hrady, kaštiele, vily, kúrie, radnice, reduty, školy, záhrady, sýpky, meštianske, roľnícke, remeselnícke a ľudové domy, mlyny, dielne, železnice, železiarne, hostince, huty a pod.) objektov pamiatkovej hodnoty. Nositeľmi pamiatkových hodnôt pamiatkového územia sú jednotlivé nehnuteľné národné kultúrne pamiatky, nehnuteľnosti s pamiatkovými hodnotami a urbanistický celok pamiatkovej zóny. V okrese Rimavská Sobota sa nachádza 239 nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok (NhNKP), v okrese Revúca 180 NhNKP a v okrese Rožňava 305 NhNKP. Na základe počtu pamiatkových objektov bola mestská pamiatková zóna vyhlásená v mestách Jelšava, Rimavská Sobota, Rožňava, Štítnik. Vidiecka pamiatková zóna je vyhlásená v obciach Lúčka, Ratková a Rimavské Janovce (Pamiatkový úrad SR, 2020, 2021; NR SR, 2002b).

Podmienky ochrany kultúrnych pamiatok, pamiatkových území, archeologických nálezísk a archeologických lokalít upravuje Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu (NR SR, 2002b) v súlade s vedeckými poznatkami a na základe medzinárodných zmlúv v oblasti európskeho a svetového kultúrneho dedičstva, ktorými je Slovenská republika viazaná.

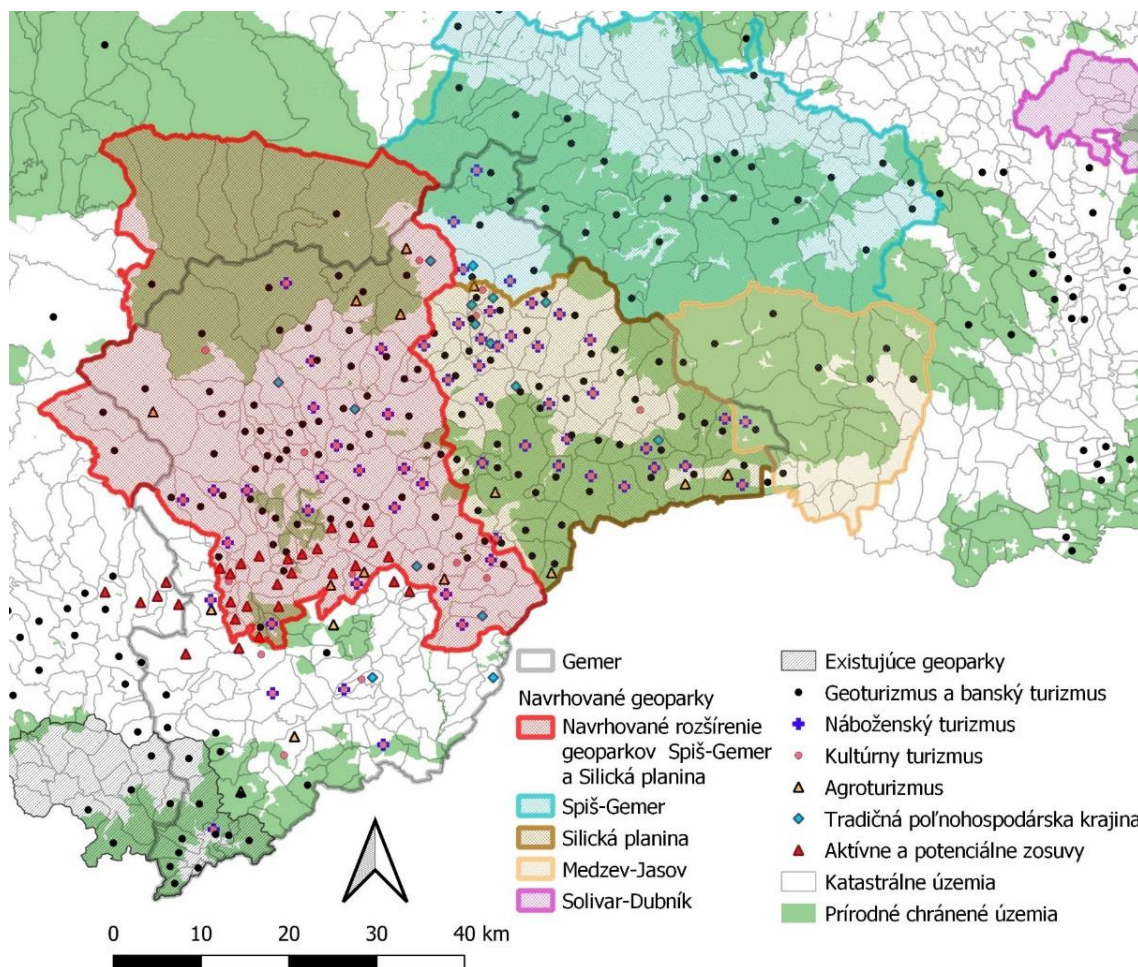
Spomedzi prvkov zapísaných v Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska sú na území zastúpené drotárstvo a Tradičné ručné zvonenie na zvony a funkcia zvonárov na Slovensku. V roku 2015 sa prvok „Gajdy a Gajdošská kultúra" dostal na Zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO. Do Zoznamu zapísaných a chránených

označení pôvodu a zemepisných označení registra Úradu priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky sú zapísané *Kyjatické hračky*. Chránené zemepisné označenie má *Klenovecký syrec* (EK, 2020; Hancko, 2020).

3.4 Geopark Gemer

Región Gemer-Malohont oplýva mnohými chránenými územiaми, kultúrnymi pamiatkami, hodnotnými geologickými útvarmi či starými banskými dielami (obrázok 4). Toto bohatstvo vytvára potenciál pre rozvoj viacerých druhov cestovného ruchu. Napriek tomu región Gemer-Malohont patrí k najmenej rozvinutým regiónom Slovenska. Vyhlásenie Geoparku Gemer by preto mohlo pomôcť kultúrne, sociálne, environmentálne a ekonomicky posilniť región a jeho okolie. Ochrana prírodného dedičstva a zachované hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo je predpokladom jedinečnosti a vysokej prírodnej a kultúrnej hodnoty územia.

Navrhovaný Geopark Gemer (Obrázok 4) je územím spájajúcim 3 územia s perspektívou ich začlenenia medzi geoparky obohatené o vybrané katastrálne územia obcí s definovanými prírodnými a kultúrno-historickými atraktivitami cestovného ruchu. Mnohé z nich stále nie sú evidované v databázach chránených území alebo kultúrnych pamiatok ale majú vysokú prírodnú, kultúrnu a historickú hodnotu. Rozloha územia a počet obcí, ktoré sa môžu do projektu zapojiť, nie je presne stanovený, uvádzame len orientačný návrh na základe podkladov ŠGÚDŠ a vlastného mapovania a analýz.

Obrázok 4 Návrh na rozšírenie území s perspektívou ich začlenenia medzi geoparky Geopark Spiš – Gemer, Medzev – Jasov a Silická planina o severo-západnú časť regiónu Gemer-Malohont.

Záver

Geopark Gemer zapísaný do siete geoparkov ako Geopark Slovenska, Európsky geopark, Globálny geopark by mohol predstavovať významnú značku tohto územia. Podpora rozvoja cestovného ruchu si žiada nemalé investície v podobe dobudovania materiálno-technickej základne, športovo-rekreačných zariadení a skvalitnení služieb. V úspešných projektoch sú náklady spojené s budovaním značky územia, ktorú môžeme považovať za symbolické vyjadrenie identity územia, považované za najefektívnejšie investované peniaze (Matlovičová, 2015).

Vznik Geoparku Gemer zlúčením území s perspektívou ich začlenenia medzi geoparky Geopark Spiš – Gemer, Medzev – Jasov a Silická planina (Obrázok 4) a ich rozšírením o obce s vybranými atraktivitami cestovného ruchu je stále len odporúčaním pre strany zainteresované

v miestnom regionálnom rozvoji, ktoré sa už podieľali na vypracovaní niekoľkých rozvojových stratégií týkajúcich sa záujmového územia. Tieto materiály zohľadňujú bohatstvo prírodného prostredia a kultúrneho dedičstva a potenciál baníckej tradície ako hlavných lákadiel podpory cestovného ruchu, ale k skutočnej aplikácii týchto poznatkov dochádza len pomaly. Proces budovania geoparkov je zdĺhavý práve preto, že si vyžaduje spoluprácu mnohých rezortne odlišných strán, keďže geopark zastrešuje atraktivity viacerých druhov cestovného ruchu. Z jeho vybudovania a zapísania medzi geoparky by tieto strany a región ako celok prosperovali.

Grantová podpora: Táto publikácia vznikla vďaka podpore v rámci Operačného programu Integrovaná infraštruktúra pre projekt „Podpora výskumno-vývojových aktivít jedinečného riešiteľského tímu“, 313011BVY7, spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

This publication was supported by the Operational Program Integrated Infrastructure within the project "Support of research and development activities of a unique research team", 313011BVY7, co-financed by the European Regional Development Fund.

Zoznam použitej literatúry

- [1] Bortnyk, S. Y, Lavruk, T. M., Kovtoniuk, O. V. & Kravchuk, I. V. (2021). The Attractive Geosites and Perspective of Geotourism Development in the Chorna Tysa River Basin (Ukrainian Carpathians). [Atraktívne geosity a perspektíva rozvoja geoturizmu v povodí rieky Čierna Tysa (Ukrajinské Karpaty)]. *Geoheritage*, 13(1), 22, doi: 10.1007/s12371-021-00540-4.
- [2] Brilha, J. (2016). Inventory and Quantitative Assessment of Geosites and Geodiversity Sites: a Review. [Inventarizácia a kvantitatívne hodnotenie geologických lokalít a geodiverzity: prehľad]. *Geoheritage*, 8(2), 119–134, doi: 10.1007/s12371-014-0139-3.
- [3] Brilha, J., Gray, M., Pereira, D. I. & Pereira, P. (2018). Geodiversity: An integrative review as a contribution to the sustainable management of the whole of nature, [Geodiverzita: Integračný prehľad ako príspevok k trvalo udržateľnému riadeniu celej prírody]. *Environ. Sci. Policy*, 86, 19–28, doi: 10.1016/j.envsci.2018.05.001
- [4] Carrión Mero, P., Herrera Franco, G., Briones, J., Caldevilla, P., Domínguez-Cuesta, M. J. & Berrezueta, E. (2018). Geotourism and Local Development Based on Geological and Mining Sites Utilization, Zaruma-Portovelo, Ecuador. [Geoturistika a miestny rozvoj na

- základe využitia geologických a banských lokalít, Zaruma-Portovelo, Ekvádor.]. *Geosciences*, 8(6), 205, doi: 10.3390/geosciences8060205.
- [5] Bizubová, M. (2011). *Geoturizmus a novinky v náučných chodníkoch a geoparkoch*. Geovedy - Klub učiteľov geovied. Dostupné na: <http://www.fyzickageografia.sk/geovedy/texty/geoturizmus.pdf>
- [6] Castillo, C. & Gómez, J. A. (2016). A century of gully erosion research: Urgency, complexity and study approaches. [Storočie výskumu erózie rokln: Naliehavosť, komplexnosť a študijné prístupy]. *Earth-Science Reviews*, 160, 300–319. doi: 10.1016/j.earscirev.2016.07.009
- [7] Dowling, R. K. (2013). Global Geotourism – An Emerging Form of Sustainable Tourism. [Globálny geoturizmus - nová forma udržateľného cestovného ruchu]. *Czech Journal of Tourism*, 2(2), 59–79, doi: 10.2478/cjot-2013-0004.
- [8] Dowling, R. & Newsome, D. Ed. (2023). *Handbook of Geotourism*. [Príručka geoturizmu]. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd, [Online]. Dostupné na: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/summary/80494a9b-1b47-4bed-b132-6d0e10f3754b-82bd2f41/relevance/1>
- [9] Eder, W. (2008). Geoparks - Promotion of Earth Sciences through Geoheritage Conservation, Education and Tourism. [Geoparky - podpora vied o Zemi prostredníctvom ochrany geologického dedičstva, vzdelávania a cestovného ruchu]. *J. Geol. Soc. India*, 72(2), 149–154.
- [10] EK - Európska komisia. (2020). eAmbrosia – register zemepisných označení EÚ, “Špecifikácia produktov pre chránené označenie pôvodu Stredosloven/-ská, -ské, -ský. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/food-safety-and-quality/certification/quality-labels/geographical-indications-register/includes/showSpecification.cfm?attachmentId=17674>
- [11] Erikstad, L. (2013). Geoheritage and geodiversity management - the questions for tomorrow. [Geologické dedičstvo a manažment geodiverzity - otázky zajtrajška]. *Proc. Geol. Assoc.*, 124(4), 713–719, doi: 10.1016/j.pgeola.2012.07.003.
- [12] Farsani, N. T., Coelho, C. & Costa, C. (2011). Geotourism and Geoparks as Novel Strategies for Socio-economic Development in Rural Areas. [Geoturistika a geoparky ako nové stratégie sociálno-ekonomického rozvoja vo vidieckych oblastiach]. *Int. J. Tour. Res.*, 13(1), 68–81, doi: 10.1002/jtr.800.
- [13] Gray, M. (2004). *Geodiversity: Valuing and Conserving Abiotic Nature*. [Geodiverzita: Hodnotenie a ochrana abiotickej prírody]. John Wiley & Sons.

- [14] Gray, M. (2008). Geoheritage 1. Geodiversity: A New Paradigm for Valuing and Conserving Geoheritage. [Geologické dedičstvo 1. Geodiverzita: Nová paradigma oceňovania a ochrany geologického dedičstva]. *Geosci. Can.*, 35(2), 51–59
- [15] Gray, M. (2013). *Geodiversity: Valuing and Conserving Abiotic Nature*. [Geodiverzita: Hodnotenie a ochrana abiotickej prírody]. 2nd edition. Chichester, UK: Wiley Blackwell.
- [16] Gray, M, Gordon, J. E. & Brown E. J. (2013). Geodiversity and the ecosystem approach: the contribution of geoscience in delivering integrated environmental management. [Geodiverzita a ekosystémový prístup: prínos geovied pri zabezpečovaní integrovaného environmentálneho manažmentu]. *Proc. Geol. Assoc.*, 124(4), 659–673, doi: 10.1016/j.pgeola.2013.01.003
- [17] Hancko, M. (2020). *Prvky zapísané v Reprezentatívnom zozname NKD Slovenska - Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru*. Dostupné na www.ludovakultura.sk: <https://www.ludovakultura.sk/zoznamy-nkd-slovenska/reprezentativny-zoznam-nehmotneho-kulturneho-dedicstva-slovenska/prvky-zapisane-v-reprezentativnom-zozname-nkd-slovenska/>
- [18] Hose, T.A. (1996) Geotourism, or can tourist become casual rock hounds. [Geoturistika, alebo sa turisti môžu stať príležitostnými lovcami skál]. *Geology on Your Doorstep*. Bennet, M.R., Doyle, P., Larwood, J.G. & Prosser, C. D. Eds.; The Geological Society: London, 207–228. ISBN 10: 1897799543 / ISBN 13: 9781897799543
- [19] Hronček, P. & Liga, J. (2014). Lost Mining Landscapes and Their Use in Geotourism. a Case Study from the Dolina Peklo - Hell Valley in the Central Slovakia. [Stratené banské krajiny a ich využitie v geoturizme. prípadová štúdia z Doliny Peklo na strednom Slovensku.]. *Geoconference on Ecology, Economics, Education and Legislation*, Vol II, Sofia: Stef92 Technology Ltd, 415–422.
- [20] Kočický, D. & Ivanič, B. (2014). *Geomorfologické členenie Slovenska* [online]., Štátny geologický ústav Dionýza Štúra. Dostupné na: <http://apl.geology.sk/temapy>
- [21] Liščák, P. (2012) *Významné geologické lokality*, Štátny geologický ústav Dionýza Štúra. [mapová aplikácia]. Dostupné na: <https://www.geology.sk/geoinfoportal/mapovy-portal/naucna-geologia/vyznamne-geologicke-lokality/>
- [22] Matlovičová, K., Klamár, R. & Mika, M. (2015). *Turistika jej formy*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied.
- [23] Matlovičová, K. (2015). *Značka územia*. Prešovská univerzita, Grafotlač, Prešov, 320 s., ISBN: 978-80-555-1529-8. Dostupné na:

[https://www.unipo.sk/public/media/16282/Znacka%20uzemia%20\(Place%20brand\)%20extbook%202015-%20Matlovicova.pdf](https://www.unipo.sk/public/media/16282/Znacka%20uzemia%20(Place%20brand)%20extbook%202015-%20Matlovicova.pdf)

- [24] MDVRR SR. (2023). *Cestovný ruch*. Dostupné na MDVRR SR website: <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/cestovny-ruch-7/informacie/cestovny-ruch>
- [25] MŽP SR, (2008). *Návrh Konceptie geoparkov v SR*. [prezentácia - Workshop pre zainteresovanú verejnosť týkajúci sa perspektívy vybudovania geoparku na území Zemplín]. Dostupné na: https://geopark.sk/wp-content/uploads/2018/12/2_Koncepcia_geoparkov_a_geoparky_v_SR.pdf
- [26] MŽP SR (2015). *Aktualizácia Konceptie geoparkov SR*. Dostupné na: <https://www.geopark.sk/wp-content/uploads/2019/08/1.pdf>
- [27] MŽP SR. (2016). *Akčný plán pre implementáciu opatrení na zabezpečenie realizácie aktualizovanej Konceptie geoparkov SR*. Dostupné na: https://www.geopark.sk/wp-content/uploads/2018/12/akcny_plan_aktualizovana_koncepcia_GP_SR_2016.pdf
- [28] MŽP SR. (2021). 170/2021 Z.z. - Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky, ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Dostupné na slov-lex.sk: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2021/170/20230101>
- [29] Nevřelová, M. & Ružek, I. (2017). Geoparky – potenciál pre exteriérovú výučbu predmetov Geografia a Biológia, *Scientia in educatione*, 8(1), doi: 10.14712/18047106.389.
- [30] Pralong, J. P. (2006). Geotourism: A new Form of Tourism utilising natural Landscapes and based on Imagination and Emotion. [Geoturistika: Nová forma cestovného ruchu využívajúca prírodné krajiny a založená na predstavivosti a emóciách]. *Tour. Rev.*, 61(3), 20–25, doi: 10.1108/eb058476.
- [31] NR SR - Národná rada Slovenskej republiky (2002a). 543/2002 Z.z. - *Zákon o ochrane prírody a krajiny*, Dostupné na slov-lex.sk: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/543/20221201>
- [32] NR SR - Národná rada Slovenskej republiky. (2002b). 49/2002 Z.z. - *Zákon o ochrane pamiatkového fondu*, Dostupné na slov-lex.sk: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/49/20220330>
- [33] NR SR - Národná rada Slovenskej republiky (2007). 569/2007 Z.z. - *Zákon o geologických prácach (geologický zákon)*, Dostupné na slov-lex.sk: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2007/569/20220801>

- [34] Pamiatkový úrad Slovenskej republiky (2020). *Databázy*. Dostupné na: <https://www.pamiatky.sk/sk/page/databazy>
- [35] Pamiatkový úrad Slovenskej republiky. (2021). *Evidencia národných kultúrnych pamiatok na Slovensku*. Dostupné na: <http://www.pamiatky.sk/sk/page/evidencia-narodnych-kulturnych-pamiatok-na-slovensku>
- [36] Rybár, P., Molokáč, M., Hvizdák, L., Strba, L. & Böhlm, J. (2012). Territory of Eastern Slovakia - area of mining heritage of mediaeval mining. [Územie východného Slovenska - oblasť banského dedičstva stredovekého baníctva.]. *Acta Geoturistica*, 3(2), 29-35. Dostupné na ResearchGate: https://www.researchgate.net/publication/263477980_Territory_of_Eastern_Slovakia_-_area_of_mining_heritage_of_mediaeval_mining
- [37] SAŽP (2022). *Geopark – Geoparky na Slovensku*. Dostupné na webstránke Sieť Geoparkov Slovenskej republiky: <https://www.geopark.sk/geopark/>
- [38] Serrano E. & Ruiz-Flaño, P. (2007). Geodiversity. A theoretical and applied concept. [Geodiverzita. Teoretický a aplikačný koncept]. *Geographica Helvetica*, 62, 140–147, doi: 10.5194/gh-62-140-2007
- [39] ŠGÚDŠ - Štátny geologický ústav Dionýza Štúra. (2014). *Tematické mapy*. Dostupné na: <https://www.geology.sk/geoinfoportal/mapove-aplikacie/>
- [40] ŠÚ SR. (2022). *Satelitný účet cestovného ruchu 2020*. Dostupné na slovak.statistics.sk: https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/products/informationmessages/inf_sprava_detail/420a9b3a-e089-44ed-abf0-5f1d61e80ce3!/ut/p/z1/tVFnc4IwFPwtPXjMvIcJgsfoWMCqU7VUyaUTNChFASWD9d8bOr304EcPfZe8N7O7s5sFAUsQuazTjDRpkcuduSPR-Zg6gdvrWRyxN6IYDF_mE7_3PZCGxa_Ae5kNsDgjb96syGzkNkgbvPfQYBY5brUW4iKuJJbUmUkzRMiM91CsxTHvXFT54pU5VHW5xbWldKZeVkbZTemkih0u4QxtSYyTpDYibXuWMrFlaKNfLIK1xA9hF7cy9vEwSvD0fDFN6TvcZ85I0R35NkYcD-cdaeUIqc_gBsakfHgXPVgObCoU3WCMG9-ZgFzP0b0EYb3WjG1t4_j_nhjlKXeNn0UsHxI3IDTz8NBcFNrkWv1pWH5H72W-3Dv0jPJkvGAMhGfT_zpAggddus!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/
- [41] Telbisz, T., Gruber, P., Mari, L., Kőszegi, M., Bottlik, Z. & Standovár, T. (2020). Geological Heritage, Geotourism and Local Development in Aggtelek National Park (NE Hungary). [Geologické dedičstvo, geoturistika a miestny rozvoj v Národnom parku Aggtelek (SV Maďarsko)]. *Geoheritage*, 12(1), 5, doi: 10.1007/s12371-020-00438-7.

- [42] TheGlobalEconomy.com. (2023). *International tourism revenue, percent of GDP by country, around the world*. [Prijmý z medzinárodného cestovného ruchu v percentách HDP podľa krajín sveta]. Dostupné na TheGlobalEconomy website: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/international_tourism_revenue_to_GDP/
- [43] UNESCO (1997). Report by the intergovernmental committee for the protection of the world cultural and natural heritage on its activities (1996-1997). [Správa medzivládneho výboru pre ochranu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva o jeho činnosti (1996-1997)]. UNESCO. General Conference, 29th, 1997.
- [44] UNESCO (2013). *Pamiatky UNESCO na Slovensku - Slovenské dedičstvo UNESCO*. Dostupné na: <http://www.unesco-slovakia.sk/sk/menu/pamiatky-unesco-na-slovensku>
- [45] UNESCO (2023) *Global Geoparks UNESCO*. [Globálne geoparky UNESCO]. Dostupné na UNESCO website: <https://www.unesco.org/en/igpp/geoparks/about>